

DOBÓNÉ BERENCSEI MARGIT

Eger

A levélstílusról

„ELKÜLDÖM LELKEMET”

Nemcsak előszóban társalgunk egymással, hanem írásban, levélben is. Ennek a leggyakrabban használt műfajnak igen sok változata van (pl. szépirodalmi, hivatalos stb.). Lényegében besorolható az írott stílusok valamelyikébe. Jellegét megszabja a téma, a levélíró egyénisége és a levelező partnerek társadalmi kapcsolata.

Bár magánlevelezésünk során nem készülünk maradandó művek alkotására, írásaink mégis tanúskodnak egyéniségünkről, stílusképességünkről s nem utolsósorban arról, mennyire becsültük meg velük a címzettet. Leveleink olvasóinak örömét teljesebbé tehetjük, ha arra is törekszünk, hogy a tartalom mellett a nyelvi megformálás gyönyörködtető legyen, szellemi izgalmat jelentsen.

Igyekezetünkhöz nagy segítséget nyújt nagyjaink leveleinek gyakoribb olvasása. Különösen szeretném felhívni a figyelmet Petőfi Sándor leveleire, elsősorban az Arany Jánoshoz írottakra. Ezeknél derűsebb, szellemesebb, szórakoztatóbb olvasmánnyal ritkán találkozhatunk. Bár az általános és a középiskolai irodalomkönyvek tartalmaznak egy-két Petőfi-levelet, jelentőségük mégsem él eléggé a köztudatban. Pedig megérdemlik, hogy felkeltsük irántuk tanítványaink érdeklődését. Ennek a munkának kettős haszna lehet: egyrészt a tanulók saját levélírási gyakorlatuk gazdagításának nagyszerű forrásával ismerkednek meg, másrészt a levelek még közelebb hozzák a költőt a ma emberéhez.

Petőfi demokratikus fesztelensége, játékos kedve, humora ugyanis már a megszólításokban megmutatkozik. Jellemző, hogy még ezt – az udvariasság és a szokás által előírt – formulát sem alkalmazza sablonosan a költő. Harmincnégy prózai levélben igen ritkán használja ugyanazt, csupán hármat ismételt meg (egyet többször is) közülük.

Az első levél *Üdvözlöm Önt* hivatalos ízű, udvarias megszólítását már a másodikban felváltja a bensőséges, meleg baráti hang: *Lelkem Aranyom!* s mindjárt követi az indoklás: *Nem veszed tén rossz néven, ha elbagyom az önzéset. Én olyan ember vagyok, hogy amely házba bemegyek, szeretném magamat hanyatt vágni a ládán... miután tehát nálad bekopogtattam, s te ajtót nyitottál: megengeded, hogy egész kényelmemet használjam...*

Használja is. Játékos képzelete elragadja, s humoros nyelvi telitalálatokkal, sőt évődő hangú, népies és idegen nyelvi fordulatokkal is kedveskedik költőbarátjának már a megszólításokban: *Te aranyok Aranya; Imádott Jankóm; Hősök virágja, Jankó; Bájdús Jankóm; Koszorús Jankó(fic); Szerelmeses ja-Jankóm; Hazánk östököscselligja; Druszája Hunyadi Mátyás apjának és az idevaló bika-vendégfogadó egyik pincérének, Szalonta pennája és Mars panganétja; My dear Dzszenko! stb.*

Hasonló változatosságot mutatnak a záró formulák. Ezekben épp olyan fesztelenséggel viselkedik a költő, mint a megszólításokban. Nemcsak az elkészönés más-más a levelek végén, de még nevének aláírásában is számtalan ötlettel szórakoztatja olvasóját, s helyenként nem riad vissza az öniróniától sem. Íme néhány példa a gazdag választékból: ...*bőstetteid bámulatában nyakig úszó barátod* (Petőfi Sándor; *Csókollak, öllelek et ecetera s maradok hívetek; (az örökdűbösségű) Petőfi Sándor; Tiszteelve csókolva benneteket jobbra-balra, agyba-főbe, előre-hátra, maradok (érdemes barátod) lord Krumpfi Artúr; Tisztelem a tisztelendőket, és csókolom a Babel tornyának az ő képmását, a te ormányodat, oh Jankó! s maradok koporsóm bezártáig a te hűséges Bencéd (Petőfi Sándor) capitenus; Tiszt, csók, benn... ket. Sros! (brtd) P S stb.*

A levelek közül bármelyik alkalmas arra, hogy Petőfi sokszínű stílári játékában gyönyörködjünk. A különféle nyelvi rétegek, stílusnemek, árnyalatok váltogatásának bizonyítására – aránylag rövid terjedelme miatt – álljon előttünk az 1848. márc. 21-én írott levél.

Öcsém Jankó!

Pest, marcius 21, 1848.

Megvallom, nagyon kár volt azzal fárasztanod magad, hogy más ember levelét leírsd s azt nekem elküld.* Ha azt gondold, hogy én a pletykákban gyönyörködöm, titánlag csatlakozol. Azért semel *pro semper*, (most és mindig), bagyjuk el a pletykákat. Kivált illy időkben! forradalomban! Forradalom van, barátom, s így képzelheted, mennyire vagyok elememben! ...sokan elakarják mozgalmainktól a nevet disputálni, és miért? mert vér nem folyt. Ez csak dicsősége a dolognak, de a dolgot nem változtatja meg. Én forradalomnak tartok minden erőszakos átalakulást; már pedig mi erőszakkal vívtuk ki a sajtószabadságot és Stancsics kibocsátását(!). Hogy ellenszegülés nem történt, ez csak azt mutatja, hogy az ellen vagy teljesen átlátta tehetetlen gyöngeségét, vagy gyáva volt megtámadni bennünket. Hah, ha láttad volna, midőn a comitő du salut publicból (népi üdvözlő bizottságból) a deputáció (küldöttség) megjelent ezrek és ezrek kíséretében követeléseivel, milyen halvány volt s mint reszketett a nagyméltóságú helytartó tanács! ... De én most nem érek rá hosszan írni, csak azt adom tudtadra, hogy Coriolanomat már nyomják s ott az első cím ez: „Shakespeare összes színművei, fordítják Arany, Petőfi és Vörösmarty,” hát ehhez tartsd magad. Készítsd el vagy János királyt vagy A windsori víg nőket, hogy annak idejében, ha szükség lesz rá, elküldbesd. A mutatványt mért nem küldted a János királyból? s áltáljában mért nem írsz, he? – A később fordítandó művekről majd később beszéljünk. Tisztelnék csókolunk benneteket. Isten ójon, kedves barátom, minden veszedelemtől ott a kemence mögött. Írj minél előbb!

Igaz barátod

Petőfi Sándor

Az ide mellékelt verset (a Nemzeti dalt) nyomta ki legelőször a magyar szabad sajtó. Tedd el emlékül e példányt belőle.

A költő – a nála öt évvel idősebb – Arany kedélyesen fölényeskedő megszólításával indítja sorait. Az élőbeszéd ízét, fesztelenségét idézik tömören megfogalmazott, dorgáló mondatai. Ez a szókimondás nemcsak a magabiztos, nagyvonalú s nehezen engesztelődő Petőfi lelkivilágáról tanúskodik, hanem a Szalontán élő, ag-

* Arany János Tompa Mihály levelét másolta le, s küldte el Petőfinek. Ebben a levélben Tompa a „legmelegebb indulattal”, elismeréssel írt Petőfiről. Tompa és Petőfi között ekkor feszült volt a viszony. Arany így akarta őket kibékíteni egymással.

gályoskodó baráthoz fűződő szeretetéről, az iránta érzett felelősségéről is. Keresetlen, feddő szavaival csak legyint Arany „kicsinyes” gondjaira, s ügyesen tereli el a figyelmet a „jelentéktelen” dolgokról. A – leckéztetésből – gyorsan átvált a komolyabb témára.

Először lelkesülten, szenvedélyes hangon szól a forradalomról, majd ismeretelméletileg is pontos, tudományos meghatározást ad róla. Bizonyít és cáfol. Az események összefüggéseit egyértelműen, elemző intellektualitással, világos és impozáns okfejtéssel adja elő. Meghatározása ma is időálló, s benne van a költő határozott, szubjektív állásfoglalása is. Az események érzéketlen, filmszerű pergetése, a helytartótanács ellentétes kifejezésekkel történő, képszerű bemutatása már a költői stílus remeklése.

Egy ellentétes mondattal váratlanul ismét témát és tónust változtat. Saját életének eseményeiről, a megjelenő művekről tudósít tárgyilagosan. A szakmai kérdésekről tényszerűen beszél, a közös feladatokat ellentmondást nem tűrő határozottsággal jelöli ki. Költői imperativusát a beszélt nyelv természetességével, népies fordulatokkal enyhíti, fűszerezi: *A mutatóványt mért nem küldted János királyból? s általjában mért nem írsz, be?* – A közelebbi és a távolabbi célok elérésére igen meggyőzően, józan érveléssel, bizalmas közvetlenséggel ösztönzi barátját.

Kedélyesen búcsúzik tőle, kissé gúnyolódva, évődve. Nincs ebben a kötődésben semmi bántó, sokkal inkább az egyenrangú költőtárs megbecsülése, a vele való törődés szándéka érződik belőle. Ezt a játékosan csúfolódó, derűs hangot Petőfi csak azzal szemben használ(hat)ja, aki nagyon közel áll a szívéhez.

Az utóirat újabb stílusváltásra ad alkalmat. Visszatér benne a levél legfontosabb gondolata. Csakhogy itt a forradalomról nem tudományos fejtegetést olvashatunk, hanem a még közeli március tizenötödike történelmi jelentőségét, érzelmi-hangulati forráságát érezhetjük meg a költő egyszerű, pátosz nélküli szavaiból, ajánlékozási gesztusából.

Végezetül megállapíthatjuk, hogy az Arany Jánoshoz írott levelek megmutatják írójuk igazi, nagy egyéniségét, s meggyőznek minket arról, hogy Petőfi bennük is olyan biztonsággal és természetes könnyedséggel használta fel nyelvünk valamennyi rétegét és gazdag árnyalatát, mint verseiben. Olvasásuk még ma is bőségesen szolgál stílári tanulsággal az anyanyelvünkön levelezőknek.

BÜKI PÁLNE

Nagykanizsa

A könyvek szerepe, jelentősége a történelemórákon

Az új tanterv jelentős könyvtár- és könyvhasználatot kíván tanártól, tanulótól egyaránt. A könyv már nemcsak mint az emlékezetbe vésésre és reprodukálásra szánt tananyag játszik szerepet, hanem a feldolgozandó tényanyag lelőhelye, élmények forrása, kutatómunka kiindulópontja is. A könyvtárak és állományuk egyre több szálon kapcsolódnak az iskolai tanítás – tanulás folyamatához. A tanórán kívüli önálló ismeretszerzés fejlesztésére eddig már sok módszertani tapasztalat gyűlt össze, de véleményem szerint keveset foglalkoztunk az olyan tanórai munkáltatással, amelynek – részben vagy teljesen – könyvekkel végzett önálló kutató munka az eredménye.